

- вітчизняної економіки / І.А. Ніздельська // Фінанси України. – 2010. – № 2. – С. 83-88.
7. Салмінський Д.В. Валютне регулювання і контроль у сучасних умовах економічного зростання України / Д.В. Салмінський // Міжнародна економічна політика : наук. журнал / ДВНЗ «Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана» ; голов. ред. Д.Г. Лук'яненко. – 2012. – Спец. вип.: у 2 ч. – Ч. 2. – С. 339-342.
  8. Про систему валютного регулювання і валютного контролю [Електронний ресурс] : Декрет Кабінету Міністрів України від 19.02.1993р. №15-93–Режимдоступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/15-93>.
  9. Економічні та фінансові показники України [Електронний ресурс] Національний банк України. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36728&cat_id=45692.
  10. Яким буде курс гривні в 2014 році. Що буде з гривнею найближчим часом [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rivnist.in.ua/news/2014/02/21/1348>.
  11. Про введення додаткових механізмів для стабілізації грошово-кредитного та валютного ринків України [Електронний ресурс] : Національний банк України – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0540500-14>.
  12. Основні тенденції валютного ринку України за жовтень 2014 року [Електронний ресурс] Національний банк України. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=678_4384&cat_id=58039.

УДК 330.1

Ружанська Т.В.

аспірант

Університету банківської справи
Національного банку України

УДОСКОНАЛЕННЯ КОНТРОЛЮ ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ ШЛЯХОМ ЗАПРОВАДЖЕННЯ САМООЦІНКИ ТА САМОКОНТРОЛЮ ЇХ ОПЕРАЦІЙНОГО РИЗИКУ

У статті визначено сутність поняття «операційного ризику валютних операцій банку» та сформованого комплекс заходів, реалізація яких дозволить удосконалити методичне забезпечення його контролю. Статтею вдосконалено методичне забезпечення контролю операційного ризику банку при проведенні валютних операцій для забезпечення досягнення цілей діяльності банку на валютного ринку без втрати фінансової стійкості та прибутковості. У статті запропоновано методи управління операційними ризиками на основі їх самооцінки та самоконтролю. У статті здійснений акцент на проведення ідентифікації операційних ризиків валютних операцій як основи для їх самооцінки, що передбачає визначення ймовірності їх настання та масштабу впливу. Встановлено, що матриця операційних ризиків валютних операцій є основою для прийняття рішення щодо запровадження додаткових/введення нових інструментів їх контролю. Структурним підрозділам банку запропоновано визначити ефективність власної системи оцінки та контролю внутрішніх процесів підрозділу. Додатково запропоновано структурним підрозділам банку складатися план, який визначатиме необхідність застосування заходів щодо зниження рівня операційних ризиків, пропозиції щодо покращення системи самооцінки та самоконтролю в розрізі окремих операційних процесів структурного підрозділу.

Ключові слова: банк, валютні операції банку, валютний ризик, система контролю валютного ризику банку, лімітування.

Ружанская Т.В. СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДИЧЕСКОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ КОНТРОЛЯ ВАЛЮТНОГО РИСКА БАНКА

В статье определяется суть понятия «валютный риск банка» и определен комплекс мер, реализация которых позволит усовершенствовать методическое обеспечения контроля. В статье усовершенствовано методическое обеспечение контроля операционного риска банка при проведении валютных операций для обеспечения достижения целей деятельности банка на валютном рынке без потери финансовой стабильности и прибыльности. В статье предложены методы управления операционными рисками на основе их самооценки и самоконтроля. В статье сделан акцент на проведении идентификации операционных рисков валютных операций как основы их самооценки, которая предполагает определение имверности их та масштабы влияния. Установлено, что матрица операционных рисков валютных операций есть основой для принятия решений касательно ведения дополнительных/новых инструментов их контроля. Структурным подразделениям банка предложено определить эффективность собственной системы оценки и контроля внутренних процессов подразделения. Дополнительно предложено структурным подразделениям банка создавать план, который определит необходимость проведения мер касательно снижения уровня операционных рисков, предложенный улучшения системы самооценки и самоконтроля в разрезе отдельных операционных процессов структурного подразделения.

Ключевые слова: банк, валютные операции банка, валютный риск, система контроля валютного риска, лимитирование.

Ruzhanska T.V. IMPROVEMENT OF METHODOLOGICAL SUPPORT TO CONTROL EXCHANGE RATE RISK, THE BANK

In the article essence of concept «operating risk of currency operations of bank» and formed are certain complex of events realization of that will allow to perfect the methodical providing of his control. The article is improve the methodical providing of control of operating risk of bank during realization of currency operations for providing of achievement of aims of activity of bank on currency to the market without the loss of financial firmness and profitability. In the article the methods of management operating risks offer on the basis of their self-appraisal and self-control. In the article a realizable accent is on realization of authentication of operating risks of currency operations as bases for their self-appraisal that envisages determination of probability of their offensive and scale of influence. It is set that a matrix of operating risks of currency operations is basis for a decision-making in relation to the input of additional/introduction of new instruments of their control. It offers to determine efficiency of the own system of estimation and control of internal processes of subdivision structural subdivisions of bank. It is additionally offered to structural subdivisions of bank to be folded plan, that will determine the necessity of application of events in relation to the decline of level of operating risks, suggestion in relation to the improvement of the system of self-appraisal and self-control in the cut of separate operating processes of structural subdivision.

Keywords: bank, currency operations of bank, currency risk, checking of currency risk of bank, limiting system.

Постановка проблеми. Основним видом ризику, на який наражається банк при проведенні валютних операцій, є валютний ризик, який виникає через несприятливі коливання курсів іноземних валют. Якщо не вжити спеціальних заходів щодо його зменшення, зміни валютного курсу можуть не тільки зменшити їх ефективність, а й призвести до значних втрат чистого прибутку та капіталу.

Зважаючи на зазначене, необхідним є формування ефективної системи контролю валютного ризику для забезпечення досягнення цілей діяльності банку на валютному ринку без втрати фінансової стійкості та прибутковості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування теоретичного підґрунтя для дослідження системи валютних ризиків банку зроблено в роботах К. Уварова [1], О. Бутука [2], А. Волицької [3], Г. Кірейцева [4], К. Редхеда [5], Є. Балацького [6], Д. Піскулова [7] та інших.

При всій значущості їх розробок, слід зазначити, що майже не розкриті питання, пов'язані з формуванням комплексної системи контролю валютного ризику банку.

Переважна більшість наукових праць даного напрямку присвячені дослідженню валютного контролю в банках в контексті виконання ними функцій агентів валютного контролю держави.

Г. Стадник розроблено комплексну методику застосування низки прийомів валютного контролю за банківськими операціями в іноземній валюті та запропоновано методичні прийоми і техніку організації аудиту операцій в іноземній валюті, придатну для використання комп'ютерних програмних засобів як основи оперативного обліку і контролю [8]. С. Левицька досліджувала методичне забезпечення та заходи щодо вдосконалення аудиту операцій в іноземній валюті [9]. О. Ретюнських досліджено внутрішній аудит операцій банків в іноземній валюті [10]. О. Шора розробила методику оцінки валютних ризиків й встановлення й контролю лімітів відкритої валютної позиції банків України [11].

Формулювання цілей статті. Відповідно до цього, метою статті є вдосконалення методичного забезпечення контролю валютного ризику банку для забезпечення досягнення цілей діяльності банку на валютному ринку без втрати фінансової стійкості та прибутковості.

Вагомий вплив на ефективність валютних операцій банку має ефективне управління операційним ризиком, який характеризує специфічні ризики, обумовлені порушенням операційних процедур та засобів контролю їх здійснення, можливістю шахрайської діяльності, впливом правових ризиків (наприклад, накладення штрафних санкцій Національним банком України). Пов'язаним з операційним ризиком є технологічний ризик, обумовлений необхідністю використання при здійсненні валютних операцій технічних засобів, високотехнологічного обладнання та технологій, що виникає через помилки у застосуванні комп'ютерних програм, у математичних моделях, формулах, розрахунках і призводить до значних втрат банків у частині прибутку або капіталу.

У результаті проведеного дослідження визначено, що єдиного підходу до розуміння операційного ризику не існує, що ускладнює ідентифікацію факторів впливу на нього та оцінку в сфері валютних операцій. Загальноприйнятим є визначення операційного ризику за Базельською угодою: «... Ризик збитків, що виникає в результаті неадекватних або помилкових внутрішніх процесів, дій співробітників і систем

або в результаті зовнішніх подій. Поняття включає в себе правовий ризик, але виключає стратегічний ризик і ризик втрати ділової репутації. Правовий ризик включає, але не обмежується, ризиком нарахування штрафів, пені або штрафних збитків у результаті здійснення нагляду, а також приватних судових позовів» [12].

Згідно з Методичними рекомендаціями Національного банку України щодо управління ризиками банки в своїй діяльності наражаються на операційно-технологічний ризик «... внаслідок неадекватності чи неспроможності внутрішніх процесів, персоналу та систем або зовнішніх подій, що виявляється у зміні чистого прибутку та/або власного капіталу банку» [13].

Нормативним документом, що прямо визначає деякі види операційних ризиків, переважно пов'язаних з недбалістю або навмисними діями операційних працівників банку, та заходи щодо управління ними, є Положення «Про організацію операційної діяльності в банках України» від 18.06.2003 № 254 [14]. У ньому вказані такі параметри, що стосуються управління операційними ризиками: визначення операційного ризику; докладний опис порядку проведення операційної діяльності банку; порядок перевірки та підпису різноманітних банківських документів (касових, розрахункових тощо); відповідальність працівників банку за помилки у первинних документах чи похибки при їх оформленні; порядок уніфікації аналітичного та синтетичного обліку операцій банку з метою їхньої перевірки; порядок функціонування системи внутрішнього контролю в банках України; порядок здійснення контролю за автоматизованою системою обліку в банках тощо [14]. Але у цьому документі зазначені далеко не всі можливі випадки виникнення операційного ризику, що є стандартними у міжнародній практиці.

Цей документ визначає операційний ризик як ризик, пов'язаний «...з порушенням банківських правил та/або систем контролю за обробленням, проведенням операцій, документацією, що виникає як унаслідок зовнішніх причин, так і через помилки працівників банку» [14].

Деякі визначення використовують опосередкований (визначення Європейської комісії) підхід або поєднання прямого та опосередкованого підходу до визначення операційного ризику, тобто під ними розуміються ризики, що не підпадають під інші категорії ризиків банківської діяльності (кредитний, ринковий, процентний) і розраховуються як залишкова величина всіх банківських ризиків [15]. На нашу думку, практичне застосування опосередкованого підходу об'єднує в одну групу стільки різноманітних ризиків, що унеможливує якісне управління ними.

Отже, узагальнюючи наведене вище, можна сформулювати таке визначення операційних ризиків валютних операцій банку – ризик прямих або непрямих втрат банку, викликаних помилками або недосконалістю їх операційних процесів, та/або систем контролю за обробленням, проведенням валютних операцій, документацією, що виникає як унаслідок зовнішніх причин, так і через помилки працівників банку.

Узагальнивши розробки вітчизняних та зарубіжних науковців та практиків, зважаючи на значну різноманітність валютних операцій та, відповідно, значну кількість операційних ризиків, з ними пов'язаних, вважаємо за доцільне запропонувати управління ними на основі їх самооцінки та самоконтролю.

Самооцінка операційних ризиків валютних операцій проводиться з метою:

- виявлення чутливості операційних процесів валютних операцій до окремих джерел і факторів операційних ризиків, у тому числі впливу зовнішнього середовища;

- виявлення слабких місць і/або зон концентрації операційних ризиків на окремих валютних операціях та/або операційних процедурах;

- оцінки збитків, які можуть виникнути внаслідок реалізації несприятливих подій, що відносяться до операційних ризиків валютних операцій;

- оцінки прийнятного рівня операційних ризиків валютних операцій;

- оцінки якості й достатності заходів і процедур контролю, що використовуються банком, для обмеження операційних ризиків валютних операцій до прийнятного рівня;

- запобігання операційних ризиків валютних операцій.

Об'єктом контролю операційних ризиків валютних операцій банку в запропонованому методичному підході є операційні процеси, пов'язані з їх здійсненням.

Суб'єктами контролю операційних ризиків валютних операцій банку в запропонованому методичному підході є структурні підрозділи, що здійснюють валютні операції банку, в особі відповідального працівника-координатора управління операційними ризиками (співробітник структурного підрозділу).

Вони ідентифікують операційні ризики валютних операцій та здійснюють їх структурування на прийнятні та неприйнятні; визначають операційні процеси, в яких низький/відсутній контроль; виявляють випадки реалізації операційних ризиків при здійсненні валютних операцій; здійснюють оцінювання ймовірності та масштабів операційних ризиків валютних операцій; оцінюють якість прийомів та процедур контролю операційних ризиків валютних операцій, які використовує структурний підрозділ; забезпечують підвищення ефективності оцінки та контролю операційних ризиків при проведенні валютних операцій; відповідають за формування звітності щодо операційних ризиків валютних операцій; оцінюють, аналізують випадки реалізації операційних ризиків операційних інцидентів та формують пропозиції щодо попередження їх виникнення та зменшення обсягів збитків.

Додатково координатор з питань управління операційними ризиками у процесі функціональної взаємодії з іншими підрозділами банку щодо здійснення валютних операцій зобов'язаний формувати звіти за умов ідентифікації операційних ризиків валютних операцій та реалізації операційних інцидентів за ними, зумовлених помилками або недосконалістю операційних процесів в інших структурних підрозділах.

Вагому роль відіграє підрозділ банку з ризик-менеджменту, який:

- бере участь у формалізації операційних процесів щодо нових валютних операцій, які плануються до запровадження, внесенні змін в існуючі операційні

процеси валютних операцій відповідно до змін у зовнішньому та/або внутрішньому середовищах функціонування банку;

- на основі узагальнення самооцінки та самоконтролю операційних ризиків валютних операцій структурними підрозділами, які їх здійснюють, складає карту їх операційних ризиків;

- розробляє управлінську звітність щодо самооцінки та самоконтролю операційних ризиків валютних операцій банку;

- надає пропозиції щодо стратегії самооцінки та самоконтролю операційних ризиків валютних операцій;

- здійснює виявлення, моніторинг та оцінку операційних ризиків валютних операцій та налагодження системи обміну звітності щодо їх реалізації.

Функції служби внутрішнього аудиту полягають у:

- перевірки наявності операційних карт, що регламентують операційні процеси валютних операцій, посадових інструкцій та їх відповідності цим операційним картам;

- перевірки відповідності наявних операційних карт валютних операцій обсягам та складності операційних процесів, що проводить відповідний структурний підрозділ;

- виявленні неформалізованих операційних процесів валютних операцій, які зумовлюють значні операційні ризики для банку;

- визначенні відповідності результатів аудиту структурних підрозділів результатам, наданим координатором з питань управління операційними ризиками валютних операцій, з метою визначення коректності та повноти подання даних;

- участі у формалізації нових операційних процесів, внесенні змін в існуючі операційні процеси валютних операцій.

Процес управління операційними ризиками валютних операцій, що базується на його самооцінці та самоконтролі, наведений на рисунку 1.

Рис. 1. Процес управління операційними ризиками валютних операцій банку на основі їх самооцінки та самоконтролю

Джерело: складено автором

Ідентифікація операційних ризиків валютних операцій є першим етапом у процесі контролю, на якому повинні бути визначені всі операційні ризики валютних операцій, незалежно від того, чи будуть розроблятися відповідні заходи контролю. Вона здійснюється для кожного операційного процесу валютних операцій, затвердженого відповідними нормативними документами банку.

Для ідентифікації операційних ризиків валютних операцій вважаємо за доцільне використати висхідний принцип (bottom-up approach), який передбачає, що вона здійснюється на рівні окремого операційного процесу валютної операції. Результати ідентифікації операційних ризиків валютних операцій інтегруються в структурному підрозділі, який їх здійснює, та консолідується на рівні окремого виду діяльності та банку в цілому.

Метою даного етапу є визначення всіх можливих операційних ризиків, притаманних валютним операціям банку, оскільки невиявлений (неідентифікований) на цьому етапі ризик зумовить його виключення з подальшого процесу контролю.

У результаті визначаються ідентифіковані (визначені структурним підрозділом на етапі проведення самооцінки операційних процесів цієї валютної операції та які безпосередньо впливають на його проведення) та неідентифіковані (не визначені структурним підрозділом на етапі проведення самооцінки операційних процесів цієї валютної операції та які безпосередньо не впливають на його проведення) операційні ризики валютних операцій.

Ідентифікація операційних ризиків валютних операцій повинна здійснюватися на регулярній основі, не рідше одного разу на рік.

Структурні підрозділи банку, що беруть участь у здійсненні валютних операцій, зобов'язані здійснювати позачергову самооцінку операційних процесів валютних операцій за умов реалізації наступних факторів: виявленні операційних ризиків, що не були раніше ідентифіковані; підвищенні рівня ризику внаслідок змін у внутрішньому або зовнішньому середовищах (зміни валютного законодавства, зміни в організаційній структурі банку, зміни нормативної

бази, що регламентує операційні процеси здійснення валютних операцій); реалізації операційних інцидентів, що призвели до збитків за валютними операціями в обсягах, неприйнятних для банку; наявності значного обсягу порушень за результатами внутрішнього або зовнішнього аудиту; погіршення значень ключових показників ризику.

За результатами ідентифікації операційного ризику валютних операцій відповідним структурним підрозділом повинен складатися звіт, який надається до підрозділу з ризик-менеджменту.

Ідентифікація операційних ризиків валютних операцій є основою для їх самооцінки, що передбачає визначення ймовірності їх настання та масштабу впливу.

Класифікація ймовірності настання операційних ризиків валютних операцій передбачає визначення таких їх видів: рідкісний (ймовірність низька); малоймовірний (ймовірність нижче середнього рівня); можливий (ймовірність середня); ймовірний (ймовірність вище середнього); ризик з високою ймовірністю настання. Класифікація масштабу впливу операційних ризиків валютних операцій передбачає визначення наступних його рівнів: незначний, малий, помірний, значний та катастрофічний.

За результатами самооцінки складається матриця рівня операційного ризику валютних операцій як результат комбінації параметрів масштабності та ймовірності (рис. 2).

У результаті операційний ризик валютної операції банку класифікуються на: прийнятний, допустимий та недопустимий. Дана класифікація представлена різними кольорами у матриці ризиків (див. рис. 2).

Результати самооцінки операційних ризиків валютних операцій банку надаються підрозділу з ризик-менеджменту у вигляді звіту. Зазначений звіт відображає всі можливі операційні ризики валютних операцій та засоби їх контролю.

При заповненні цього звіту спочатку заповнюються значення масштабу впливу та ймовірності настання операційних ризиків валютних операцій до та після застосування відповідних засобів контролю. На другому етапі заповнюються такі значення: адекватність існуючих систем контролю, рівень операційних ризиків валютних операцій, прийнятність операційних ризиків валютних операцій, пріоритетність операційних ризиків валютних операцій.

Матриця операційних ризиків валютних операцій є основою для прийняття рішення щодо запровадження додаткових/введення нових інструментів їх контролю. Відповідно до неї, з нижнього лівого до верхнього правого кута ймовірність настання, масштаб впливу та рівень операційного ризику валютної операції зростають, відповідно, мета операційного контролю перевести ризики з верхньої правої частини до нижньої лівої частини шляхом запровадження відповідних прийомів та процедур контролю, тобто мінімізувати операційні ризики валютних операцій.

Ймовірність настання	Ризик з високою ймовірністю настання	5	10	15	20	25
	Ймовірний	4	8	12	16	20
	Можливий	3	6	9	12	15
	Малоймовірний	2	4	6	8	10
	Рідкісний	1	2	3	4	5
		1	2	3	4	5
		Незначний	Малий	Помірний	Значний	Катастрофічний
		Масштаб впливу				
	Рівень ризику	<div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> <div style="width: 15px; height: 15px; background-color: #d3d3d3; border: 1px solid black;"></div> Прийнятний <div style="width: 15px; height: 15px; background-color: #808080; border: 1px solid black;"></div> Допустимий <div style="width: 15px; height: 15px; background-color: #404040; border: 1px solid black;"></div> Недопустимий </div>				

Рис. 2. Матриця операційних ризиків валютної операції

Джерело: складено автором

За результатами ідентифікації та самооцінки операційних ризиків валютних операцій на основі узагальнення звітів, отриманих від структурних підрозділів, у підрозділі банку з ризик-менеджменту здійснюється формування карти операційних ризиків валютних операцій, у якій наведено їх оцінку з позицій ймовірності настання та масштабу впливу без урахування існуючих засобів контролю (абсолютна оцінка ризику) та настання та масштабу впливу з урахуванням існуючих засобів контролю.

На етапі мінімізації операційних ризиків валютних операцій контрольні зусилля зосереджуються на тих з них, що були класифіковані як неприйнятні для банку.

Підрозділ банку з ризик-менеджменту оцінює ефект запровадження потенційних прийомів та процедур контролю операційних ризиків валютних операцій шляхом визначення рівня ризику після їх запровадження. На основі цього в межах лімітованого апетиту до ризику, визначеного правлінням, визначаються прийоми та процедури контролю валютних операцій, які повинні бути запроваджені, та включаються до плану розробки інструментів зниження операційного ризику валютних операцій.

Мінімізація операційних ризиків валютних операцій за результатами самооцінки може здійснюватися шляхом:

- уникнення ризику (припинення операційних процесів, що генерують відповідний операційний ризик);
- зниження ймовірності настання ризику шляхом запровадження прийомів та процедур контролю, покращення нагляду, тестування, проведення тренінгів;
- зниження масштабу впливу ризику (страхування).

Результати мінімізації операційних ризиків валютних операцій надаються у звіті, форма якого наведена у додатку 4.

Для підвищення рівня контрольованості операційних ризиків валютних операцій банку необхідним є формування звітності за операційними інцидентами (подіями, що зумовили негативний вплив на діяльність банку, і відбулися внаслідок реалізації операційних ризиків при здійсненні валютних операцій банку).

Координатори з питань управління операційними ризиками структурних підрозділів банку зобов'язані на регулярній основі, але не рідше одного разу на місяць формувати за кожним операційним інцидентом звіт, та спрямовувати його до підрозділу з ризик-менеджменту. За умов відсутності операційних інцидентів протягом звітного періоду координатор з питань управління операційними ризиками відповідного структурного підрозділу надає інформацію щодо відсутності ідентифікованих операційних ризиків цього структурного підрозділу.

Координатори з питань управління операційними ризиками банку зобов'язані позачергово/терміново надавати звіт до підрозділу з ризик-менеджменту у випадках реалізації операційних інцидентів, що відповідають таким критеріям:

- значні за обсягами інциденти: стосуються будь-якої категорії ризику і перевищили / потенційно можуть перевищити ліміт (граничну величину) збитків;
- у випадках реалізації операційних ризиків, що раніше не були ідентифіковані та призвели до збитків (або існує ймовірність понесення збитків);

- інциденти, спричинені порушеннями у сфері безпеки: виявлення вірусів, випадків хакерства, нових методів шахрайства при здійсненні валютних операцій.

У випадках реалізації операційних ризиків валютних операцій, що раніше не були ідентифіковані, координатор з питань управління операційними ризиками зобов'язаний формувати та подати до виконавчого підрозділу з ризик-менеджменту звіт щодо операційних інцидентів по підрозділу за формою додатку 5 та звіт щодо ідентифікації операційних ризиків за формою додатку 1.

У випадках ідентифікації операційних ризиків валютних операцій, що раніше не були ідентифіковані, координатор з питань управління операційними ризиками складає звіт щодо ідентифікації операційних ризиків та надає його до виконавчого підрозділу з ризик-менеджменту. Звіт щодо операційних інцидентів по підрозділу у даному випадку не формується.

З метою адекватної оцінки та прогнозування рівня операційних ризиків валютних операцій вважаємо, що банк повинен формувати базу даних реалізованих операційних інцидентів за ними, що включає такі складові: єдиний 22-значний код для класифікації операційного інциденту; деталізовані коди класифікації операційного інциденту; дата виникнення інциденту; словесний опис випадку реалізації операційного ризику; детальний словесний опис причин інциденту; вартісна оцінка збитків.

З метою дотримання єдиних правил формування бази даних реалізованих операційних інцидентів за валютними операціями запроваджується 22-значний код (рис. 3), який є групуванням операційних інцидентів відповідно до кваліфікаційних ознак, встановлених Базельським комітетом з банківського нагляду.

Розглянемо структуру коду класифікації операційного інциденту за валютними операціями банку більш детально:

A – код бізнес-лінії. Перелік кодів бізнес-ліній наведено у додатку 6.

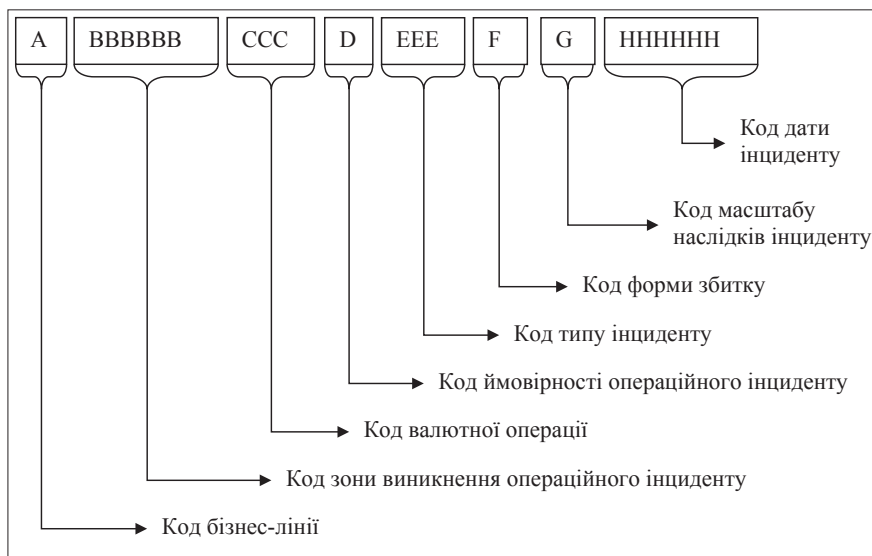

Рис. 3. Запропонований підхід до структури коду класифікації операційного інциденту за валютними операціями банку

Джерело: складено автором

BBBBB – код зони виникнення операційного інциденту (структурно-го підрозділу). При його визначенні використовується розподіл кодів структурних підрозділів, присвоєння яких здійснюється згідно з їх внутрішньобанківською класифікацією.

ССС – код валютної операції. При його визначенні використовується розподіл кодів банківських продуктів, присвоєння яких здійснюється згідно з їх внутрішньобанківським класифікатором.

D – код ймовірності інциденту; відповідає двом категоріям інцидентів:

інциденти, які могли б спричинити збиток протягом звітного періоду (код 1);

інциденти, які спричинили збиток протягом звітного періоду (код 2).

EEE код типу інциденту. Перелік типів інцидентів наведено у додатку 9.

F код форми збитку. Перелік кодів форми збитків наведений у додатку 10.

G код масштабу; відповідає одному з двох випадків:

збиток не перевищив ліміт (граничну величину) збитків (код 1);

збиток перевищив ліміт (граничну величину) збитків (код 2).

NNNNN код дати інциденту; виражається у такому форматі: DD\MM\YY.

Запропоноване кодування сформує основу для класифікації випадків реалізації операційних ризиків за валютними операціями. Це дозволить проводити поглиблений горизонтальний, вертикальний, порівняльний та коефіцієнтний аналіз операційних ризиків валютних операцій з використанням в розрізі бізнес-ліній, окремих операцій, структурних підрозділів, форм та масштабів втрат. У результаті цього, на нашу думку, зросте загальна контрольованість операційних ризиків валютних операцій банку та їх ефективність.

Узагальнивши зазначене вище, нами пропонується наступна структура звітності для суб'єктів, що бе-

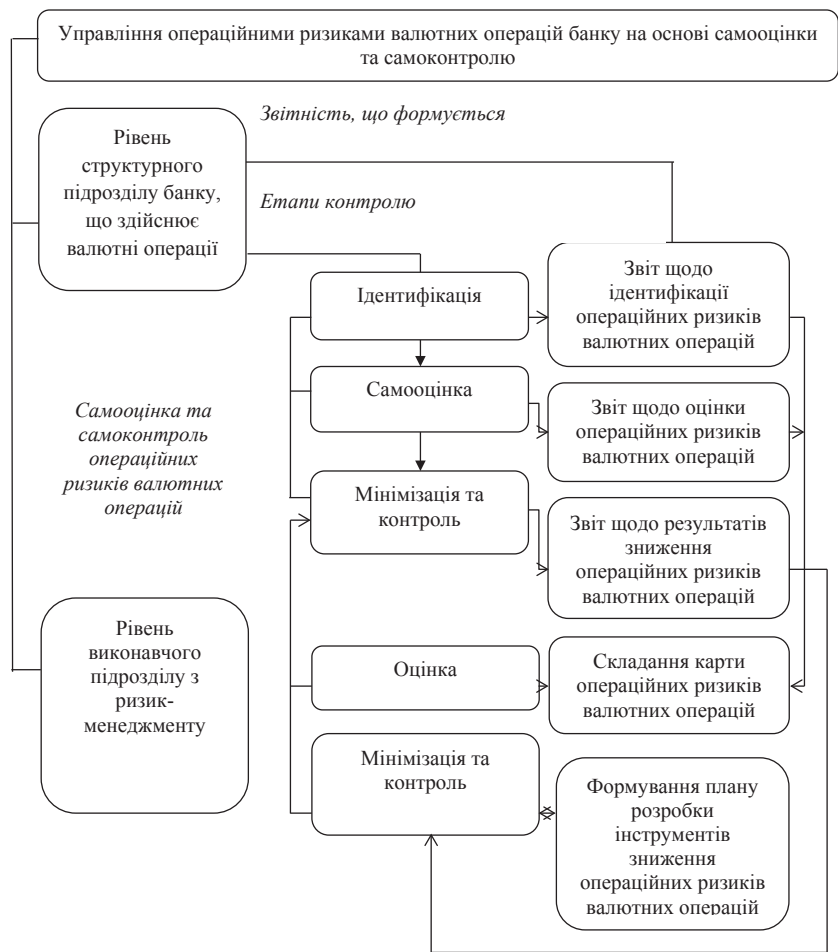

Рис. 4. Взаємозв'язок форм звітності з заходами банку щодо самооцінки та самоконтролю операційних ризиків валютних операцій

Джерело: складено автором

руть участь в самооцінці та самоконтролі операційних ризиків валютних операцій, представлена у таблиці 1.

У результаті проведеного дослідження нами пропонується наступний взаємозв'язок форм звітності з заходами банку щодо самооцінки та самоконтролю операційних ризиків валютних операцій (рис. 4).

Запровадження запропонованого методичного підходу до самооцінки та самоконтролю операційних

Таблиця 1

Обґрунтування необхідності формування звітів щодо операційних ризиків валютних операцій

Етап контролю операційних ризиків валютних операцій	Запропоновані форми звітності	Особливості розкриття інформації
Ідентифікація	звіт щодо ідентифікації операційних ризиків валютних операцій	ключові ризики операційного процесу; частота виникнення пріоритетності ризику; існуючі заходи контролю.
Оцінювання	звіт щодо оцінювання операційних ризиків валютних операцій	опис ключових ризиків; масштаб ризику та його ймовірність (абсолютний та після застосування заходів контролю); рівень ризику (абсолютний та після контролю); прийнятність та пріоритетність ризику.
Контроль	звіт щодо результатів зниження операційних ризиків валютних операцій	опис ключових ризиків; можливі та оптимальні механізми зниження ризику; залишковий ризик (після застосування механізмів зниження); результати аналізу ефективності.
	звіт щодо операційних інцидентів	опис операційного інциденту та деталізований опис його причин; дата інциденту та його виявлення; зона виникнення; ймовірність та тип; вартісна оцінка збитку та його масштаб; рекомендації щодо попередження виникнення операційного інциденту подібного типу та зроблені висновки по даній ситуації

Джерело: складено автором

ризиків валютних операцій забезпечить банку:

- ідентифікацію структурними підрозділами та працівниками банку операційних ризиків, притаманних операційним процесам, пов'язаним зі здійсненням валютних операцій;

- мінімізацію неідентифікованих операційних ризиків валютних операцій;

- розподіл ідентифікованих операційних ризиків валютних операцій банку за рівнем ризику на групи прийнятних та неприйнятних;

- оцінку ймовірності та масштабу впливу операційних ризиків валютних за окремими структурними підрозділами банку;

- визначення ефективних інструментів зниження рівня неприйнятних для банку ідентифікованих операційних ризиків валютних операцій;

- єдину процедуру оперативного збору даних, формування та надання структурованої управлінської звітності щодо операційних інцидентів при здійсненні валютних операцій;

- встановлення єдиних вимог до формування управлінської звітності, що сприяє уникненню дублювання та дефіциту інформації щодо випадків реалізації операційних ризиків при здійсненні валютних операцій;

- формування єдиної аналітичної бази даних щодо операційних інцидентів при здійсненні валютних операцій;

- зв'язок між процесами самооцінки та самоконтролю рівня операційних ризиків при здійсненні валютних операцій та іншими процесами управління операційним ризиком.

Щорічно структурні підрозділи банку повинні визначати ефективність власної системи оцінки та контролю внутрішніх процесів підрозділу. Додатково структурними підрозділами банку повинен складатися план, який визначатиме необхідність застосування заходів щодо зниження рівня операційних ризиків, пропозиції щодо покращення системи самооцінки та самоконтролю в розрізі окремих операційних процесів структурного підрозділу.

Висновок. Отже, узагальнюючи зазначене вище, вважаємо, що розроблений нами методичний підхід до контролю операційного ризику банку, що передбачає послідовну реалізацію відповідних етапів (формування системи індикативних та контрольних показників ризику, розробку системи кількісних стандартів контролю валютного ризику банку, визначення контрольних періодів та формування системи звітності за дотриманням лімітів валютного ризику банку, моніторинг лімітів валютного ризику та регулювання рівня валютного ризику банку за його результатами), дозволить ризик-менеджерам банку адекватно реагувати на зростання рівня валютного ризику банку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Уваров К.В. Управление валютным риском в банках Украины [Текст] : автореф. дис. ... на здоб. наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.08 / Уваров Костянтин Володимирович ; Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана». – К., 2007. – 17 с.
2. Бутук О.І. Валютно-фінансові відносини : навчальний посібник [Текст] / О.І. Бутук. – К. : Знання, 2006. – 349 с. – (Вища освіта XXI століття). – ISBN 966-346-103-9.
3. Волицька А.А. Валютні ризики як впливові чинники ведення банківського бізнесу [Текст] / А.А. Волицька // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т. 13. – С. 73-82.
4. Кірейцев Г.Г. Фінансовий менеджмент [Текст] : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / М.М. Александрова [та ін.] ; ред. Г.Г. Кірейцев. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К. : ЦУЛ, 2002. – 495 с. – ISBN 966-7570-91-6.
5. Рэдхэд К. Управление финансовыми рисками [Текст] : пер. с англ. / К. Рэдхэд, С. Хьюс. – М. : ИНФРА-М, 1996. – 288 с. – ISBN 5-86225-154-5
6. Балацкий Е. Факторы формирования валютных курсов: плюрализм моделей, теории и концепций [Текст] / Е. Балацкий // Мировая экономика и международные отношения. – 2003. – № 1. – С. 46-59.
7. Пискулов, Д.Ю. Теория и практика валютного дилинга [Текст] / Д.Ю. Пискулов (Foreign Exchange and Money Market Operations). Прикладное пособие. – М.: ИНФРА-М, 1995. – 208 с. – ISBN 5-86225-148-0.
8. Стадник Г. П. Облік і контроль банківських операцій в іноземній валюті [Текст] : дис. ... канд. економ. наук : спец. 08.00.09 – Бухгалтерський облік, аналіз і аудит (за видами економічної діяльності) / Г.П. Стадник ; Київський нац. економічний ун-т. – Київ, 2009. – 196 с.
9. Левицька С. О. Облік і аудит операцій в іноземній валюті : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / С.О. Левицька. – Тернопіль, 2000. – 20 с.
10. Ретюнських О.Б. Внутрішній аудит операцій з іноземною валютою в банках: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата екон. наук: спец. 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / О.Б. Ретюнських. – Харків, 2004. – 22 с.
11. Шора О.Є. Методики оцінки валютних ризиків і встановлення та контролю лімітів відкритої валютної позиції в практичній діяльності комерційних банків України / О.Є. Шора // Наукові доповіді НАУ. – 2006. – Вип. 2(3). – С. 1-8.
12. Готовчиков И. Системы управления банковскими операционными рисками по Basel II. Предложения по технологиям построения / И. Готовчиков // Банковские технологии. – 2007. – № 7. – С. 40-44.
13. Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/Risks/361.pdf.
14. Про організацію операційної діяльності в банках України : Положення, затверджене постановою Правління Національного банку України від 18.06.2003 № 254 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 28. – С. 164-192.
15. Сазыкин Б.В. Управление операционным риском в коммерческом банке / Б.В. Сазыкин. – М.-СПб. : Вершина, 2008. – 291 с.